

VERJETNOST

$$\underline{X} = \begin{pmatrix} X_1 \\ X_2 \\ \vdots \\ X_n \end{pmatrix} \rightarrow E(\underline{X}) = \begin{pmatrix} E(X_1) \\ E(X_2) \\ \vdots \\ E(X_n) \end{pmatrix} \rightarrow \text{cov}(\underline{X}) = \text{var}(X) = \begin{pmatrix} \text{var}(X_1) & \text{cov}(X_1, X_2) & \cdots & \text{cov}(X_1, X_n) \\ \text{cov}(X_2, X_1) & \text{var}(X_2) & \cdots & \text{cov}(X_2, X_n) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \text{cov}(X_n, X_1) & \text{cov}(X_n, X_2) & \cdots & \text{var}(X_n) \end{pmatrix}$$

kovariančna matrika (simetrična, spd)

$$E(X^2) = \text{var}(X) + E(X)^2$$

$$\text{cov}(\underline{X}) = E[(\underline{X} - E(\underline{X}))(\underline{X} - E(\underline{X}))^T] = E(\underline{X}\underline{X}^T) - E(\underline{X})E(\underline{X})^T$$

$$\text{korelacijski koeficient: } \text{corr}(X_1, X_2) = \frac{\text{cov}(X_1, X_2)}{\sqrt{\text{var}(X_1) \text{var}(X_2)}}$$

Če je A deterministična matrika (konstantna), velja: $E(A\underline{X}) = AE(\underline{X})$, $\text{cov}(A\underline{X}) = A \text{cov}(\underline{X}) A^T$

$$\text{cov}(\langle \underline{X}, \underline{u} \rangle, \langle \underline{X}, \underline{v} \rangle) = \langle \text{cov}(\underline{X}) \underline{u}, \underline{v} \rangle, \text{cov}(\underline{u}^T \underline{X}, \underline{v}^T \underline{X}) = \underline{v}^T \text{cov}(\underline{X}) \underline{u}$$

Standardna p -razsežna normalna porazdelitev je porazdelitev slučajnega vektorja $(Z_1, Z_2, \dots, Z_n)$,

kjer so $Z_1, \dots, Z_p \sim N(0, 1)$ in neodvisne.

Če je Q ortogonalna matrika in $\underline{Z}$ standarden normalen vektor, potem je $\underline{W} = Q\underline{Z}$ tudi standarden normalen.

Splošna n -razsežna normalna porazdelitev je vsaka porazdelitev slučajnega vektorja $\underline{W} = A\underline{Z} + \underline{u}$, kjer je $\underline{Z}$ standarden p -razsežni normalni vektor, A matrika $n \times p$ polnega ranga in $\underline{u} \in \mathbb{R}^n$.

$$E(\underline{Z}) = 0, \text{cov}(\underline{Z}) = I, E(\underline{W}) = \underline{u}, \text{cov}(\underline{Z}) = AA^T$$

Če $A \in \mathbb{R}^{n \times p}$ polnega ranga, je AA^T polnega ranga (in obrnljiva).

$$\sigma > 0, X \sim N(\mu, \sigma^2) \implies P(X \leq a) = \Phi\left(\frac{a-\mu}{\sigma}\right)$$

$$X_1, \dots, X_n \sim N(\mu, \sigma^2), \text{ potem } X_1 + \dots + X_n \sim N(n\mu, \frac{\sigma^2}{n}), \bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2), \bar{X} - \mu \sim N(0, \frac{\sigma^2}{n})$$

$$\text{Pogojna gostota: } f_{X|Y}(x|y) = \frac{f_{X,Y}(x,y)}{f_Y(y)}$$

$$\begin{pmatrix} X_1 \\ X_2 \end{pmatrix} \sim N\left(\begin{bmatrix} \mu_1 \\ \mu_2 \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} \Sigma_{11} & \Sigma_{12} \\ \Sigma_{21} & \Sigma_{22} \end{bmatrix}\right) \implies X_2|X_1 \sim N(\mu_2 + \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}(X_1 - \mu_1), \Sigma_{22} - \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}\Sigma_{12})$$

$$\|\underline{X}\|^2 = \underline{X}^T \underline{X} = \text{sl}(\underline{X}\underline{X}^T)$$

Če poznamo porazdelitev slučajne spremenljivke Y in $f_{X|Y}$, potem velja $f_X(x) = E[f_{X|Y}(x)]$.

Pogojne pričakovane vrednosti: $E(X) = E[E(X|Y)]$, $E[Xg(Y)|Y] = E(X|Y)g(X)$, v abstraktnem smislu definiramo $E[Y|X]$ kot funkcijo $\Psi(x)$, za katero za vsako omejeno zvezno funkcijo g velja $E[Yg(x)] = E[\Psi(x)g(x)]$.

$$\text{cov}(X, Y) = \text{cov}(E(X|Z), E(Y|Z)) + E(\text{cov}(X, Y|Z)), \text{ med drugim } \text{var}(X) = \text{var}(E(X|Z)) + E(\text{var}(X|Z))$$

Če so $X_1, \dots, X_n$ neodvisne med seboj in tudi od $Y_1, \dots, Y_n$, potem so $X_1, \dots, X_n$ neodvisne tudi pogojno na Y .

CENTRALNI LIMITNI IZREK

Izrek: Naj bodo $X_1, X_2, \dots$ neodvisne, enako porazdeljene z $E(X_i^2) < \infty$ in $E(X_i) = \mu_1$ ter $\text{var}(X_i) = \sigma_1^2$. $S_n = X_1 + X_2 + \dots + X_n$. Tedaj:

$$\frac{S_n - n\mu_1}{\sigma_1\sqrt{n}} \xrightarrow[n \rightarrow \infty]{\text{šibko}} N(0, 1),$$

kjer $n\mu_1 = E(S_n)$ in $\sigma_1\sqrt{n} = \sigma(S_n)$.

Bolj ohlapno: n velik $\implies S_n \sim N(n\mu_1, n\sigma^2)$

$$P(a \leq S_n \leq b) \approx \Phi\left(\frac{b-n\mu_1}{\sigma_1\sqrt{n}}\right) - \Phi\left(\frac{a-n\mu_1}{\sigma_1\sqrt{n}}\right)$$

Če slučajna spremenljivka živi v celih številih, lahko namesto $\leq$ vzamemo $<$ in mejo povečamo za 1, ali pa vzamemo sredino.

$$\text{Natančnost sredine je odvisna od asimetrije, ki jo meri } A(X) = \frac{E[(X-E(X))^3]}{(\text{var}(X))^{\frac{3}{2}}}.$$

Naj bodo $X_1, \dots, X_n$ neodvisne in identično porazdeljene, $\sigma_1 = \sqrt{\text{var}(X_i)}$, $\gamma_1 = E[|X_i - E(X_i)|^3]^{\frac{1}{3}}$, $S_n = X_1 + \dots + X_n$. Ko $n \rightarrow \infty$, $P(a_n \leq S_n \leq b_n)$ aproksimiramo z ustreznimi normalnimi. Zadosten pogoj, da gre:

- absolutna napaka $\rightarrow 0$: $n \gg \frac{\gamma_1^6}{\sigma_1^6}$
- relativna napaka $\rightarrow 0$: $n \gg \frac{\gamma_1^6}{\sigma_1^6}$ in $\min\{|a_n - E(S_n)|, |b_n - E(S_n)|\} \ll \frac{n^{\frac{2}{3}}\sigma_1^2}{\gamma_1}$

$$\mu_1 = E(X_i), \sup_{x \in \mathbb{R}} |P(S_n \leq x) - \Phi\left(\frac{x-n\mu_1}{\sigma_1\sqrt{n}}\right)| \leq \frac{0.4774}{\sqrt{n}} \frac{\gamma_1^3}{\sigma_1^3}$$

Porazdelitev χ^2 :

Če so $Z_1, \dots, Z_n$ neodvisne standardno normalne, potem je $Z_1^2 + \dots + Z_n^2 \sim \chi^2(n)$, $\chi^2(n) \xrightarrow{n \rightarrow \infty} N(0, 1)$.

$$\chi^2(n) = \Gamma\left(\frac{n}{2}, \frac{1}{2}\right)$$

Če $U \sim \Gamma(a, \lambda)$ in $V \sim \Gamma(b, \lambda)$, potem $U + V \sim \Gamma(a + b, \lambda)$

Če $U_1, \dots, U_m \sim \Gamma(\frac{n}{2m}, \frac{1}{2})$ neodvisne, potem $U_1 + \dots + U_m \sim \chi^2(n)$.

Razmerje Ljapunova:

$$S = X_1 + \dots + X_n, \mu = E(S), \sigma^2 = \text{var}(S), X_1, \dots, X_n \text{ neodvisne. } P(a \leq S \leq b) \approx \Phi\left(\frac{b-\mu}{\sigma}\right) - \Phi\left(\frac{a-\mu}{\sigma}\right)$$

$\sup_{x \in \mathbb{R}} |P(S \leq x) - \Phi(\frac{x-\mu}{\sigma})| \leq \frac{0.5591}{\sigma^3} \sum_{k=1}^n E[|X_k - E(X_k)|^3]$
 Če desna stran konvergira k 0, imamo konvergenco k $N(0, 1)$.

DEJANSKA STATISTIKA – VZROČENJE

$\hat{a}$ je nepistranska cenilka za a , če je $E(\hat{a}) = a$, srednja kvadratična napaka: $q(\hat{a}) = E[(\hat{a} - a)^2]$, standardna napaka: $\sqrt{q(\hat{a})} = se(\hat{a})$.

Slučajne spremenljivke $X_1, \dots, X_n$ so izmenljive, če velja: $(X_{\pi(1)}, X_{\pi(2)}, \dots, X_{\pi(n)}) \stackrel{d}{=} (X_1, X_2, \dots, X_n) \quad \forall \pi \in S_n$.
 Za izmenljive sl. spr. $X_1, \dots, X_n$ s pričakovano vrednosti $E(X_i) = \mu$, varianco $\text{var}(X_i) = \sigma^2$, korelacijo $\text{corr}(X_i, X_j) = \rho$, za $i \neq j$ je vzorčno povprečje $\bar{X} = \frac{X_1 + \dots + X_n}{n}$ nepistranska cenilka za μ , $\text{var}(\bar{X}) = \frac{\sigma^2}{n}(1 + \rho(n+1))$, nepistranska cenilka za σ^2 pa je $\hat{\sigma}^2 = \frac{1}{(n-1)(1-\rho)} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$

Enostavno slučajno vzorčenje

Populacija: $1, 2, \dots, N$, vzorec: $K_1, K_2, \dots, K_n$. Vrednosti spremenljivk na populaciji $x_1, x_2, \dots, x_N$ (ne poznamo vseh). Poznamo vrednosti na vzorcu: $X_i = x_{K_i}$ (izmenljive, ker je vsaka n -terica enako verjetna)

Stratificirano vzorčenje:

Populacijo velikosti N razdelimo na k stratumov velikosti $N_1, \dots, N_k$, kjer $w_1, w_2, \dots, w_k$ ($w_i = \frac{N_i}{N}$ in $w_1 + \dots + w_k = 1$) predstavljajo delež populacije v stratumih, $\mu_1, \dots, \mu_k$ povprečja stratificiranih spremenljivk, $\sigma_1, \dots, \sigma_k$ standardne odklone. Povprečje na celotni populaciji je $\mu = w_1\mu_1 + \dots + w_k\mu_k$.

Varianca na celi populaciji: $\sigma^2 = \sigma_b^2 + \sigma_w^2$, kjer $\sigma_b^2 = \sum_{i=1}^k w_i(\mu_i - \mu)^2$ in $\sigma_w^2 = \sum_{i=1}^k w_i\sigma_i^2$.

Enostavni slučajni vzorci po stratumih:

$X_{11}, \dots, X_{1n_1} \quad \bar{X}_1$
 $X_{21}, \dots, X_{2n_2} \quad \bar{X}_2$
 $\vdots \quad \vdots$, kjer so $\bar{X}_i$ vzorčna povprečja po stratumih. $\bar{X} = \sum_{i=1}^k w_i \bar{X}_i$ je nepistranska cenilka za μ ,
 $X_{k1}, \dots, X_{kn_k} \quad \bar{X}_k$
 $\sigma_i^2 = \frac{1}{n_i-1} \frac{N_i-1}{N_i} \sum_{j=1}^{n_i} (X_{ij} - \bar{X}_i)^2$ nepistranska cenilka za σ_i^2 , $\hat{\sigma}_w^2 = \sum_{i=1}^k \frac{w_i}{n_i-1} \frac{N_i-1}{N_i} \sum_{j=1}^{n_i} (X_{ij} - \bar{X}_i)^2$ nepistranska cenilka za σ_w^2 in $\hat{\sigma}_b^2 = \sum_{i=1}^k w_i(\bar{X}_i - \bar{X})^2 - \sum_{i=1}^k (w_i - w_i^2) \frac{N_i - n_i}{N_i - 1} \frac{1}{n_i} \hat{\sigma}_i^2$ nepistranska cenilka za σ_b^2 .

INTERVALI ZAUPANJA

a bi radi ocenili: $a_{min} < a < a_{max}$, kjer je (a_{min}, a_{max}) interval zaupanja. $P(a_{min} < a < a_{max}) \geq 1 - \alpha$, kjer je $1 - \alpha$ stopnja zaupanja (95%, 99%) in α stopnja tveganja (5%, 1%).

Določanje IZ: pivotna funkcija $T(\underline{X}, a)$, kjer je $\underline{X}$ opažanje in a ocenjevani parameter.

IZ za μ , kjer je σ znan: $P(|\bar{X} - \mu| < M_\alpha) = 1 - \alpha$, $M_\alpha = \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \Phi^{-1}(1 - \frac{\alpha}{2})$

Če tudi σ ne poznamo in če so $X_1, \dots, X_n \sim N(\mu, \sigma^2)$, potem $T(\underline{X}, \mu) = \frac{\bar{X} - \mu}{S^2} \sqrt{n}$, kjer $S^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$.

Za velike n je $\frac{\bar{X} - \mu}{S} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$, v splošnem pa je $\frac{\bar{X} - \mu}{S} \sqrt{n} \sim \text{Student}(n-1)$.

OCENJEVANJE PARAMETROV

Metoda momentov:

Vzorec $= (X_1, \dots, X_n)^T$ je iz neke porazdelitve $f_X(x|\vartheta)$. Nastavimo parametre ϑ , da bo povprečje enako vzorčnemu povprečju, varianca vzorčni varianci. ... Rešimo sistem enačb: $E[X] = \bar{X}$, $\text{var}(X) = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$.

Metoda največjega verjetja: Postavimo se na stališče, da je vzorec $\underline{x} = (x_1, \dots, x_n)^T$ neke porazdelitve $f_X(x|\vartheta)$, ki smo ga dobili verjetno eden izmed bolj verjetnih, in nastavimo parametre ϑ tako, da bo najbolj verjeten. Kako verjeten je vzorec je podano s funkcijo verjetja L . Če so vzorci neodvisni, je $L(\vartheta|\underline{x}) = \prod_{i=1}^n f_X(x_i|\vartheta)$. V diskretnem primeru je to $L(\vartheta|\underline{x}) = \prod_{i=1}^n P_{\vartheta}(X = x_i)$.

Definiramo tudi logaritemsko funkcijo verjetja $\ell(\vartheta|\underline{x}) = \log(L(\vartheta|\underline{x}))$.

Cenilka po metodi največjega verjetja (MLE) je vrednost $\hat{\vartheta}$, kjer je dosežen maksimum L , ali ekvivalentno, ℓ . Cenilka je nepistranska. Ponavadi jo dobimo tako da rešimo sistem $\frac{\partial \ell}{\partial \vartheta}(\vartheta|\underline{x}) = 0$ za ϑ .

Za MLE velja: $\sqrt{n}(\vartheta - \hat{\vartheta}) \sim N(0, I^{-1}(\vartheta))$.

Fisherjeva matrika informacije:

Varianca MLE je dana s Fisherjevo matriko informacije.

Matrike je dana z $I_{kl}(\vartheta) = -E \left[\frac{\partial^2}{\partial \vartheta_k \partial \vartheta_l} (\log(f_X(x|\vartheta))) \right]$, $I(\vartheta) = -E[\text{hesse}(\log(f_X(x|\vartheta)))]$.

Velja: $\text{var}(\hat{\vartheta}_k) = \frac{(I^{-1})_{kk}}{n}$, $se(\hat{\vartheta}_k) = \sqrt{\frac{(I^{-1})_{kk}}{n}}$.

Za primer, ko je ϑ skalar, se formule poenostavijo: $I(\vartheta) = E[\frac{\partial^2}{\partial \vartheta^2} \log(f_X(x|\vartheta))]$,

$se(\hat{\vartheta}) = \frac{1}{\sqrt{nI(\vartheta)}}$. Aproximativni interval zaupanja: $\vartheta \in \left(\hat{\vartheta} \pm z_{1-\frac{\alpha}{2}} \sqrt{\frac{1}{nI(\hat{\vartheta})}} \right)$.

TESTIRANJE HIPOTEZ

Naredimo si testno statistiko in hipotezo zavrnamo, če ima preveč ekstremno vrednost. p -vrednosti imenujemo verjetnost, da dobimo še bolj ekstremen rezultat. Če je p -vrednost manjša od stopnje tveganja α , hipotezo zavrnamo.

$$\frac{\bar{X} - \mu_0}{\frac{\sigma}{\sqrt{n}}} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$$

$$\frac{1}{\hat{\sigma}^2} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2 = \frac{n-1}{\hat{\sigma}^2} \hat{\sigma}^2 \sim \chi^2(n-1)$$

Če $Z \sim N(0, 1)$, $H \sim \chi^2(m) \implies \frac{Z}{\sqrt{H}} \sqrt{m} \sim Student(m)$.

T-test: Recimo, da so podatki $X_1, \dots, X_n$ vzorec iz $N(\mu, \sigma^2)$. Testiramo $H_0 : \mu = \mu_0$ proti $H_1 : \mu \neq \mu_0$.

Testna statistika: $T = \frac{\bar{X} - \mu_0}{\frac{\hat{\sigma}}{\sqrt{n}}} \sqrt{n} \sim Student(n-1)$, kjer $\hat{\sigma}^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$.

H_0 zavrnamo proti:

- $H_1 : \mu \neq \mu_0$, če $|T| \geq t_{1-\frac{\alpha}{2}}(n-1)$
- $H_1 : \mu > \mu_0$, če $T \geq t_{1-\alpha}(n-1)$
- $H_1 : \mu < \mu_0$, če $T \leq -t_{1-\alpha}(n-1)$.

Podobno deluje Z -test, samo da uporabljamo normalno porazdelitev.

Primerjava dveh povprečij: $X_1, \dots, X_m \sim N(\mu_1, \sigma^2)$ neodvisne in $Y_1, \dots, Y_n \sim N(\mu_2, \sigma^2)$ neodvisne.

Testiramo $H_0 : \mu_1 = \mu_2$, ki ga zavrnamo proti:

- $H_1 : \mu_1 \neq \mu_2$, če $|T| \geq t_{1-\frac{\alpha}{2}}(m+n-2)$
- $H_1 : \mu_1 > \mu_2$, če $T > t_{1-\alpha}(m+n-2)$
- $H_1 : \mu_1 < \mu_2$, če $T \leq -t_{1-\alpha}(m+n-2)$.

χ^2 test: Denimo, da imamo podatek $n_1, \dots, n_r$, ki je realizacija slučajne multinomske porazdeljene spremenljivke s parametri $n = \text{št. poskusov}$ in $p_1, \dots, p_r = \text{kako verjeten je kateri izid}$.

Testna statistika je definirana kot $\chi^2 = \sum_{k=1}^r \frac{(n_k - np_k)^2}{np_k}$ in je porazdeljena $\chi^2(r-1)$.

Hipotezo zavrnamo, če je $\chi^2 > \chi_\alpha$, kjer je α stopnja tveganja in χ_α kvantil.

λ statistika:

Uporabimo razmerje verjetij: $\Lambda = \frac{\sup_{\vartheta \in \Omega} L(\vartheta|x)}{\sup_{\vartheta \in \Omega_0} L(\vartheta|x)}$

Wilksov izrek: $\lambda = 2 \log(\Lambda) = \sup_{\vartheta \in \Omega} \ell(\vartheta|x) - \sup_{\vartheta \in \Omega_0} \ell(\vartheta|x)$ ima porazdelitev $\chi^2(r)$, za $r = \dim \Omega - \dim \Omega_0$.

Hipotezo zavrnamo, če je $\lambda > \chi_{1-\alpha}(r)$.

LINEARNA REGRESIJA

Predpostavljamo, da so opaženi slučajni podatki $\underline{Y} = (Y_1, \dots, Y_n)^T$ nastali kot $\underline{Y} = X\underline{\beta} + \underline{\varepsilon}$, kjer je X znana deterministična $n \times m$ matrika, $\underline{\beta}$ neznan determinističen m vektor, $\underline{\varepsilon}$ neznan slučajen vektor napak, za katerega predpostavimo standardni regresijski model, ki pravi: $E[\underline{\varepsilon}] = 0$ in $\text{var}(\underline{\varepsilon}) = \sigma^2 I$. Drugače povedano, napake ε_i so nekorelirane, varianca vsake posamezne pa je σ^2 .

Za $\underline{\beta} = (\alpha, \beta)^T$ in $X = (1, x_1; 1, x_2; \dots; 1, x_n)$ preidemo na standardno ocenjevanje s premico.

Nepriistranska cenilka za $\underline{\beta}$ je cenilka po metodi najmanjših kvadratov $\hat{\underline{\beta}} = (X^T X)^{-1} X^T Y$.

Varianca cenilke: $\text{var}(\hat{\underline{\beta}}) = \sigma^2 (X^T X)^{-1} = \sigma^2 C$.

Nepriistranska cenilka za σ^2 je $\hat{\sigma}^2 = \frac{1}{n-m} \sum_{i=1}^n \hat{\varepsilon}_i^2$, kjer je $\hat{\varepsilon} = \underline{Y} - X\hat{\underline{\beta}}$.

Če gledamo samo posamezne komponente je cenilka za β_i enaka $\hat{\beta}_i = (\hat{\underline{\beta}})_i$ in $\text{var}(\hat{\beta}_i) = \sigma^2 C_{ii}$, se $(\hat{\beta}_i) = \sigma \sqrt{C_{ii}}$.

Za lin. kombinacijo komponent je cenilka enaka $a^T \hat{\underline{\beta}}$ in njena varianca je $\text{var}(a^T \hat{\underline{\beta}}) = a^T C a$, za poljuben vektor a .

Izrek (Gauss-Markov): Cenilka po metodi najmanjših kvadratov je najboljša med vsemi linearnimi nepriistranskimi cenilkami (ima najmanjšo varianco). Za vsako linearno cenilko $\tilde{\underline{\beta}} = L\underline{Y}$ mora veljati $LX = I$ in posledično $\text{var}(\tilde{\underline{\beta}}) = \text{var}(\tilde{\underline{\beta}} - \hat{\underline{\beta}}) + \text{var}(\hat{\underline{\beta}})$, saj je $\text{cov}(\tilde{\underline{\beta}} - \hat{\underline{\beta}}, \hat{\underline{\beta}}) = 0$. Enako velja tudi za cenilko $a^T \tilde{\underline{\beta}}$ za vsak vektor a , v posebnem za $a = e_i$ tudi za cenilke po komponentah.

Če za $\underline{\varepsilon}$ predpostavljamo $\text{var}(\underline{\varepsilon}) = \sigma^2 \Sigma$ za neko pd. matriko Σ , potem to prevedemo na standardni model z množenjem z leve s $(\Sigma)^{-\frac{1}{2}}$. Cenilka za $\underline{\beta}$ postane $\hat{\underline{\beta}} = (X^T \Sigma X)^{-1} X^T \Sigma^{-1} \underline{Y}$.

Za testiranje hipoteze $\beta_i = 0$ proti $\beta_i \neq 0$ uporabimo testno statistiko $t = \frac{\hat{\beta}_i}{\hat{\sigma} \sqrt{C_{ii}}} \sim t_{n-m}$.

Inverzi matrik – molimo k Raiču, da jih ne rabimo

$$\begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix}^{-1} = \frac{1}{ad-bc} \begin{bmatrix} d & -b \\ -c & a \end{bmatrix} \quad A = \begin{bmatrix} a & b & c \\ d & e & f \\ g & h & i \end{bmatrix}^{-1} = \frac{1}{\det(A)} \begin{bmatrix} ei-fh & ch-bi & bf-ce \\ fg-di & ai-cg & cd-af \\ dh-eg & bg-ah & ae-bd \end{bmatrix}$$